

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О.М. БЕКЕТОВА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до самостійної роботи студентів

з дисципліни

«СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ»

*(для студентів 4 курсу денної форми кваліфікаційного рівня
бакалавр галузі знань 1702 «Цивільна безпека»
напряму підготовки 6.170202 «Охорона праці»)*

Харків – ХНУМГ – 2013

Методичні вказівки до самостійної роботи студентів з дисципліни “Соціально-економічні основи охорони праці” (для студентів 4-го курсу денної форми навчання, галузь знань 1702 “Цивільна безпека”, напряму підготовки 6.170202 “Охорона праці”) / Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; уклад: О. Ю. Нікітченко, С. В. Нестеренко. – Х. : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013. – 15 с.

Укладачі: к.т.н. доц. О. Ю. Нікітченко, ст.викл. С.В. Нестеренко.

Рецензент: проф., к.т.н. Б. М. Коржик

Затверджено на засіданні кафедри безпеки життєдіяльності,
протокол № 6 від 24. 10. 2012р.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Вказівки до самостійної роботи.....	8
<i>1. Мета та завдання самостійної роботи.....</i>	<i>8</i>
<i>1.2 Зміст самостійної роботи.....</i>	<i>9</i>
2. Засоби контролю та структура залікового кредиту.....	10
<i>2.1 Контрольні заходи по вивченню дисципліни.....</i>	<i>11</i>
<i>2.2 Поточний контроль знань.....</i>	<i>11</i>
<i>2.3 Підсумковий контроль.....</i>	<i>12</i>
Список джерел.....	13

Вступ

У сучасних умовах становлення ринкової економіки в нашій країні пред'являються нові вимоги до організації праці на підприємстві. У зв'язку з цим актуальним питанням є створення ефективних умов праці. Тому в практиці роботи з наукової організації праці на поліпшення умов праці витрачається приблизно одна чверть всіх планованих витрат.

Велике значення поліпшення умов праці пояснюється тим, що вони в основному являють собою виробничу середу, в якій протікає життєдіяльність людини під час праці. Від його стану в прямій залежності перебуває рівень працездатності людини, результати його роботи, стан здоров'я, ставлення до праці. Поліпшення умов праці суттєво впливає на підвищення його продуктивності. У зв'язку з цим, як показує практика, витрати на їх здійснення окупаються в середньому за 3-5 років.

Соціальне значення охорони праці полягає в сприянні зростанню ефективності суспільного виробництва шляхом безперервного вдосконалення і поліпшення умов праці, підвищення безпеки виробництва, зниження виробничого травматизму і захворюваності. У зв'язку з цим соціальне значення охорони праці виявляється, перш за все, у впливі на зміну наступних трьох основних показників, що характеризують рівень розвитку суспільного виробництва:

А) Зростання продуктивності праці в результаті збільшення фонду робочого часу за рахунок:

- скорочення внутрішньо-змінних простоїв шляхом попередження передчасного стомлення, а також зниження кількості або ліквідації мікротравм, обумовлених несприятливими умовами праці. Попередження передчасного стомлення за допомогою раціоналізації умов праці, введення оптимальних режимів праці та інших заходів на підприємствах сприяє збільшенню ефективного використання робочого часу. Цей же результат дає ліквідація мікротравм, оскільки кожна супроводжується втратою до 2 годин робочого часу;

- скорочення цілоденних втрат робочого часу в результаті зниження рівня або ліквідації тимчасової непрацездатності через виробничий травматизм, професійну і загальну захворюваність. Цей показник має важливе значення для виробництв, на яких кожна травма в даний час супроводжується втратою працездатності в середньому на 26 днів.

Б) Збереження трудових ресурсів і підвищення професійної активності тих, що працюють за рахунок:

- поліпшення стану здоров'я тих, що працюють, і збільшення середньої тривалості їх життя шляхом поліпшення умов праці, що також супроводжується збільшенням виробничого стажу тих, що працюють з високою трудовою активністю:

- підвищення професійного рівня унаслідок зростання кваліфікації і майстерності у зв'язку із збільшенням виробничого стажу;

- можливості використання залишкової трудової активності, великого практичного досвіду і професійних знань пенсіонерів і інвалідів на доступних для них роботах і забезпечення, відповідно до їх фізичних можливостей, умов праці.

В) Збільшення сукупного національного продукту за рахунок поліпшення вказаних вище показників і складових їх компонентів.

Економічне значення охорони праці визначається ефективністю заходів щодо поліпшення умов і підвищення безпеки праці і є економічним виразом соціальної значущості охорони праці. Оцінюється результатами, що одержуються при зміні соціальних показників за рахунок впровадження заходів щодо поліпшення умов праці. Результати зміни соціальних показників наступні:

1. Підвищення продуктивності праці. Воно досягається в результаті:

- збільшення працездатності за рахунок поліпшення умов праці. На підприємствах одним з основних шкідливих виробничих чинників є надлишки теплоти. Цей чинник, що визначає мікрокліматичні умови праці в робочій зоні, істотно впливає на працездатність і продуктивність праці. При температурі повітря на робочих місцях 26-30^oC працездатність людини складає всього 20-50% її рівня при температурі 18^oC. Для цих підприємств також характерні низькі рівні освітленості на робочих місцях через одностороннє бічне природне освітлення, захаращеність цехів великогабаритним устаткуванням і недостатній догляд за освітлювальними пристроями (періодичне очищення світлових отворів, світильників, заміна ламп). При незадовільному освітленні (в 2-4 рази нижче за норму) продуктивність праці знижується на 4-8 %;

- попередження стомлення за рахунок поліпшення умов праці. Всяке відхилення умов праці на робочих місцях від санітарно-гігієнічних нормативів примушує організм людини додатково витратити енергію для надання протидії несприятливій дії шкідливих продуктивних чинників. Так при інтенсивності шуму на робочому місці 90 дБА робочий в середньому витрачає на 20 % більше

фізичних зусиль і нервово-психологічних навантажень для того, щоб зберегти продуктивність, яку він забезпечує при інтенсивності шуму 70 дБА;

- підвищення ефективності використання устаткування і фонду робочого часу за рахунок зниження внутрішньо-змінних простоїв через погіршення самопочуття за умов праці і мікротравм. При комплексній дії на робочого одночасно декількох шкідливих виробничих чинників ці простой можуть складати 20-40% цілоденних витрат, обумовлених виробничим травматизмом і захворюваністю;

- підвищення злагоженості в роботі при нормалізації психологічного клімату унаслідок поліпшення умов праці.

2. Зниження непродуктивних витрат часу і праці. Ці витрати складаються через несприятливі умови праці, обумовлені організацією робочих місць без врахування вимог ергономіки. Звичайно, непродуктивні витрати часу і праці, що збільшують трудомісткість робіт, пов'язані з необхідністю виконання зайвих рухів, фізичних зусиль, нервово-психологічних навантажень, вживанням незручних поз унаслідок невдалого розташування органів управління устаткуванням, конструктивного оформлення робочих місць і отриманням зайвої інформації.

3. Збільшення фонду робочого часу. Воно одержується за рахунок скорочення цілоденних витрат через появу на роботі в результаті виробничої травми або захворювання. Умови праці істотно впливають не тільки на професійну захворюваність, але й на виникнення і тривалість загальних захворювань. 25-30% загальних захворювань на виробництві пов'язано з несприятливими умовами праці. Результати досліджень НДІ праці свідчать про те, що перевищення допустимої температури повітря в робочій зоні виробничих приміщень на 10 °С супроводжується збільшенням витрат робочого часу через серцево-судинні захворювання в середньому на 4,1 дня з розрахунку на 100 робочих, а перевищення допустимого рівня шуму на робочому місці на 10-20 дБА збільшує тривалість тимчасової непрацездатності з тієї ж причини в середньому на 2,7 дня на 100 робочих.

4. Економія витрат на пільги і компенсації за роботу в несприятливих умовах праці. Такі пільги і компенсації, як скорочений робочий день і додаткова відпустка, пов'язані із значними трудовими втратами і супроводжуються виплатами великих грошових сум за фактично не відпрацьований час. Інші різновиди пільг і компенсацій (підвищені тарифні ставки, пільгові пенсії, лікувально-профілактичне живлення, безкоштовна видача молока) також супроводжуються витрачанням значних грошових коштів. Створення умов праці, відповідних вимогам охорони праці, дозволяє

повністю або частково відмінити ці пільги і компенсації, що дає значну економію витрат на ці цілі.

5. Зниження витрат через плинність кадрів за умовами праці. Із загальної кількості тих, що звільнилися за власним бажанням, близько 21% складають особи, не задоволені умовами праці (важка фізична праця, несприятливі санітарно-гігієнічні умови, монотонність роботи, погіршення здоров'я і т.п.).

В умовах науково-технічного прогресу в усіх галузях господарювання виникає необхідність широкого впровадження нових технічних засобів механізації і автоматизації виробничих процесів, індустріальних технологій виробництва продукції, а також нових форм організації й оплати праці. Вирішення програмного завдання прискорення соціально-економічного розвитку країни в свою чергу вимагає докорінного поліпшення стану охорони праці в усіх галузях народного господарства.

Дисципліну “Соціально-економічні основи охорони праці” не можна розглядати у відриві від конкретного виробництва. Вона тісно пов'язана з науковою організацією виробництва, економікою, фізіологією людини, інженерною психологією, ергономікою і багатьма іншими науками.

1. Вказівки до самостійної роботи

1.1 Мета та завдання самостійної роботи

Робочою програмою дисципліни “Соціально-економічні основи охорони праці” для студентів напряму підготовки 6.170202 «Охорона праці» четвертого курсу денної форми навчання передбачено самостійну роботу, обсяг якої складає 45 год.

Самостійна робота студентів є одним із важливих способів засвоєння навчального матеріалу, закріплення та поглиблення набутих на аудиторних заняттях теоретичних знань, активізації творчих здібностей, придбання навичок роботи з нормативно-правовими актами і технічною літературою та аналітичного аналізу вивчаємих в дисципліні теоретичних питань.

Робочою програмою передбачено такі види самостійної роботи студентів, що підлягають обов’язковому виконанню.

Мета самостійної роботи студентів з дисципліни “Соціально-економічні основи охорони праці” полягає в:

- в необхідності закріплення основних теоретичних положень, викладених на лекційних заняттях;
- в поглибленому ознайомленні з переліком теоретичних та практичних питань, які вивчаються студентами напряму підготовки “Охорона праці”;
- в необхідності розвитку навичок роботи студентів з нормативно-технічною літературою і ресурсами мережі INTERNET.

Завдання виконання самостійної роботи студентів:

- опрацювання і набуття теоретичних методів і практичних навичок з аналізу стану охорони праці на виробництві;
- опрацювання і набуття теоретичних методів і практичних навичок щодо організації та забезпечення необхідних умов праці;
- опрацювання і набуття теоретичних методів і практичних навичок щодо самостійного вирішення питань охорони праці у виробничій діяльності.

№ п/п	Вид самостійної роботи	Тривалість у годинах
1.	Поглиблене вивчення лекційного матеріалу	8,0
2.	Самостійне опанування окремих питань дисципліни	30,0
3.	Консультації на кафедрі	2,0
4.	Підготовка до заліку	5,0
	Усього	45,0

1.2 Зміст самостійної роботи

З метою якнайповнішого засвоєння матеріалу курсу “Соціально-економічні основи охорони праці” окрім аудиторних (лекційних) і практичних занять значну увагу приділено самостійній роботі студентів. Зокрема, до форм самостійної роботи віднесено:

1.	Вивчення основної, додаткової літератури та INTERNET-видань	30год.
2.	Підготовка до поточного та підсумкового контролю	5год.
3.	Усього на розрахунково-графічне завдання передбачено	10год.

У зв'язку з цим передбачено самостійне вивчення матеріалу студентами, згідно з тематикою, наведеною в таблиці №. 1.1.

Таблиця 1.1. – Теми для самостійного вивчення матеріалу дисципліни “Соціально-економічні основи охорони праці”

№ п/п	Найменування теми для самостійного опрацювання студентами	Тривалість самостійної роботи студента, год
1	2	3
1	Сутність соціально-трудова відносин. Загальна характеристика їх системи	2
2	Сторони і суб'єкти соціально-трудова відносин	1
3	Предмет соціально-трудова відносин на різних рівнях	2
4	Якість трудового життя як результат і показник стану соціально-трудова відносин	2
5	Система заходів громадського і державного регулювання соціально-трудова відносин	2
6	Правові засади та механізм соціального партнерства. Колективні договори й угоди — основа соціального партнерства	2
7	Організація та охорона праці. Розвиток персоналу	2
8	Міжнародний досвід регулювання соціально-трудова відносин	2
9	Соціально-трудова процеси на підприємствах	1
10	Умови та охорона праці	2

1	2	3
11	Соціально-психологічний клімат у трудових колективах	2
12	Організація робочих місць	1
13	Трудовий процес і його раціоналізація	1
14	Умови праці і фактори їх формування	2
15	Безпека праці	2
16	Дисципліна праці	2
17	Поняття ефективності праці	1
18	Режими праці і відпочинку. Класифікація витрат робочого часу	1
	Усього самостійної роботи студента:	30

Підготовка інспектора з охорони праці базується на однієї з важливих вимог як набуття студентами навичок і здатності самостійного поглибленого придбання знань і умінь, необхідних для вирішення питань техногенної безпеки та охорони праці під час подальшої професійної діяльності.

Послідовність самостійного вивчення дисципліни, яка передбачена даними методичними вказівками, відповідає темам і змісту робочої програми. Вивчення кожної нової теми починається після повного пророблення і засвоєння попереднього матеріалу. Студенти самостійно здійснюють контроль рівня знань за кожною із тем курсу шляхом відповідей на основні запитання робочої програми.

При підготовці до чергового лекційного заняття студент працює з рекомендованою робочою програмою літературою і нормативно – правовими документами з метою поглиблення, осмислення і закріплення лекційного матеріалу. Все це здійснюється в межах бюджету часу, який відведено навчальним планом на самостійне вивчення курсу.

2. Засоби контролю та структура залікового кредиту

Поточний контроль засвоєння матеріалу курсу проводиться у формі тестів за бальною шкалою для кожного змістовного модуля та захисту практичних робіт.

Підсумковий контроль визначає систему і структуру знань студента у цілому. Він проводиться у формі заліку на підставі результатів поточного контролю, проведення практичних робіт, а також успішного засвоєння проблемних питань, винесених на самостійну підготовку.

Студенти, які успішно виконали у встановлений термін усі навчальні завдання, допускаються до заліку.

Види та засоби контролю та відповідну максимальну кількість балів наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1. – Види та засоби контролю та відповідна максимальна кількість балів

Види та засоби контролю (тестування, контрольні роботи, індивідуальні завдання тощо)	Максимальна кількість балів %
Модуль 1. Поточний контроль зі змістових модулів	
ЗМ 1.1 Тестування.	30
ЗМ 1.2 Тестування.	30
Розрахунково-графічне завдання	40
Всього за дисципліною	100 %

2.1 Контрольні заходи по вивченню дисципліни

Обов'язковим елементом процесу навчання студентів є контроль знань. У зв'язку з цим лектор використовує перевірку знань, умінь та навичок студентів для наступного корегування змісту та побудови навчального процесу.

Розроблена робоча програма передбачає поточний і підсумковий контроль знань за графіком, який розробляє кафедра та затверджує декан факультету.

2.2 Поточний контроль знань

Поточний контроль знань із дисципліни включає контрольні опитування, тестування та написання реферату. Викладач використовує його результати не тільки для поточного оцінювання оцінки рівня знань студентів, а й для внесення коректив до навчального процесу. Крім цього, це надає можливість з'ясування необхідності проведення додаткових консультацій з окремих

питань, які не досить зрозумілі студентам, а також у проведенні додаткових занять, тощо.

Матеріали поточного контролю надають можливість оцінювати здібності студентів та прогнозувати результати підсумкового контролю.

2.3 Підсумковий контроль

Підсумковий контроль визначає знання, уміння та навички студентів в цілому і є заключним етапом вивчення дисципліни.

Після закінчення занять у першому семестрі студенти складають залік по отриманим з дисципліни знанням. Результати складання заліку фіксуються у заліковій відомості та надаються у деканат.

До складання заліку допускаються студенти, які успішно засвоїли лекційний матеріал та самостійно проробили питання дисципліни, які були винесені на самостійну підготовку, а також захистили РГЗ.

Список джерел

Нормативно-правова документація

1. Конституція України, 28.06.1996р. – К., 1997.- 80с.
2. Закон України “Про охорону праці”, 14.10.1992р. – К., 1993.
3. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про охорону праці”, 21.11.2002р., № 229 – IV.
4. Кодекс законів про працю України з постатейними матеріалами// Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1997. - №11-12.
5. Закон України “Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення”, 24.02.1994р. №4004 – XII.
6. Закон України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності», 23.09.99р. №1105-XIV, зі змінами та доповненнями від 21.12.2000р. № 2180 та від 23.02.2007р. №717-V.
7. Закон України “Про об’єкти підвищеної небезпеки” від 18.01.2001р. № 2245 – III.
8. Закон України “Про колективні договори і угоди” від 01.07.1993р. №3356-12.
9. Концепція управління охороною праці. Затверджена наказом Міністерства праці та соціальної політики від 22.10.2001р. №432.

Навчальна та науково-технічна література

1. Гандзюк М. П., Желібо Є. П., Халімовський М. О. Основи охорони праці: Підруч. для студ. вищих навч. закладів. За ред. М. П. Гандзюка. - К.: Каравела, 2004. - 408 с.
2. В.М. Москальова. Охорона праці. Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення. Рівне.НУВГП, 2009.
3. Керб Л. П. Основи охорони праці: Навч. посібник.-К.:КНЕУ, 2003.-215 с.
4. Атаманчук П. С., Мендерецький В. В., Панчук О. П. Чорна О. Г. Безпека життєдіяльності. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 276 с.
5. НПАОП 0.00-7.11-12 Загальні вимоги стосовно забезпечення роботодавцями охорони праці працівників. Наказ МНС України № 67 від 25.01.2012 .
6. Шевченко В.І. Правові питання охорони праці. – Х., ХНАМГ: 2004. – 184с.
7. Дворецька Г. В. Соціологія праці: Навч. посібник. - К.: КНЕУ, 2001. -244 с.
8. Огаренко В.М., Малахова Ж.Д. Соціологія праці: Навчальний посібник. - Київ: Центр навчальної літератури, 2005. -304 с.
9. Махсма М.Б. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навч. посіб.-К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. -188 с.

Інструктивні матеріали

1. ДСТУ 2293-99. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять.
2. НПАОП 0.00-4.12-05. Типове положення про порядок проведення навчання й перевірки знань з питань охорони праці.
3. НПАОП 0.00-6.02-04. Порядок розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві.
4. Порядок розслідування й обліку нещасних випадків невиробничого характеру. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.03.2001р.
5. Методика визначення соціально-економічної ефективності заходів щодо поліпшення умов і охорони праці. - К. : Основа, 1999. - 96 с.

Ресурси INTERNET

1. <http://www.dnopr/kiev.ua> Нормативні документи.
2. <http://normativ.com.ua> Нормативные документы.
3. http://pidruchniki.ws/1584072038897/bzhd/ohorona_pratsi_-_moskalova_vm

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до самостійної роботи студентів
з дисципліни

«СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ»

(для студентів 4-го курсу денної форми кваліфікаційного рівня бакалавр галузі знань 1702 «Цивільна безпека» напряму підготовки 6.170202 «Охорона праці»)

Укладачі: **НІКІТЧЕНКО** Ольга Юріївна
НЕСТЕРЕНКО Світлана Володимирівна

Відповідальний за випуск **М. В. Хворост**

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання *І. В. Волосожарова*

План 2013, поз. 170М

Підп. до друку 10.07.2013

Формат 60x84/16

Друк на ризографі.

Ум. друк. арк. 1,0

Зам. №

Тираж 50 пр.

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Революції, 12, Харків, 61002
Електронна адреса: rektorat@ksame.kharkov.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК №4064 від 12.05.2011р.